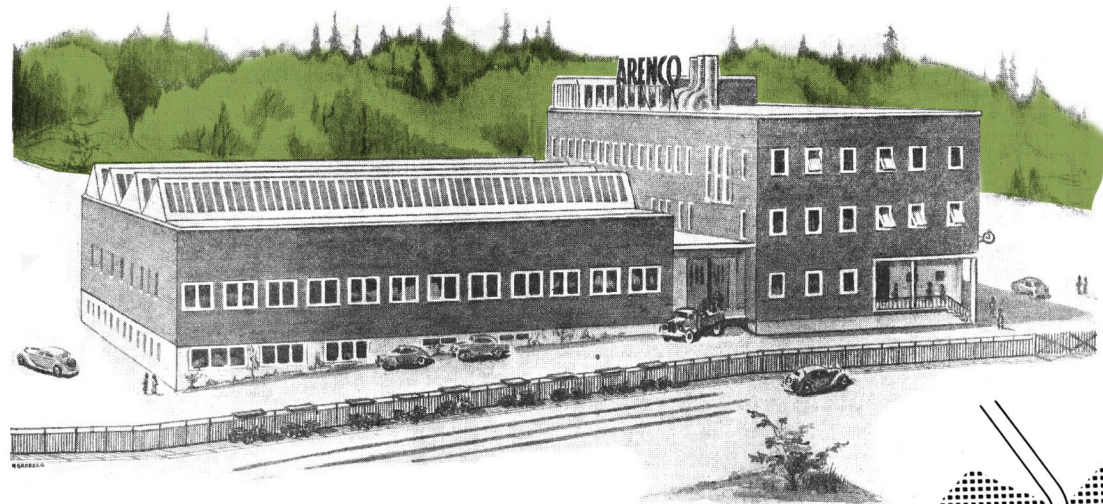

AIRIBETTA - B₁₀ - CENTRUM

Vinsta - Johannelund

"A-et i A B C-staden"

Kulturmiljöutredning 2020-11-18

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Introduktion	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Riksintresset Vällingby och Vinstas roll	3
A B C-staden	4
Karaktärsområden	5
Delområden	5
Byggnader - ålder	6
Känslighet - tålighet - byggnader	7
Byggnader	7
Känslighet - tålighet - yttre miljö	8
Yttre miljö	8
Katalog byggnader - hög känslighet	9
Johannelund 4 - ARENCO	9
Stenskärven 5 - ASEA	10
Stenmjölet 1 & 2 - IBM	11
Stenskärven 7 - UHB Personals pensionskassa	12
Johannelund 6 - Vällingby brandstation	13
Katalog byggnader - känsliga	14
Stenskärven 1 - Industrirestaurang ARENCO	14
Singeln 4 - A/B Minerva	15
Singeln 3 - A/B Pluvius	16
Singeln 1 - Industrifastighet	17
Skutkrossen 16 - Bilverkstad	18
Singeln 14 / 15 - industrihotell	19
Singeln 10 - A/B Sinco	20
Yttre miljö	21
Det gamla kulturlandskapet	21
Holger Blom och topparna	22
Massorna som skulpturala toppar i landskapet	23
Johanneslundstoppen	24

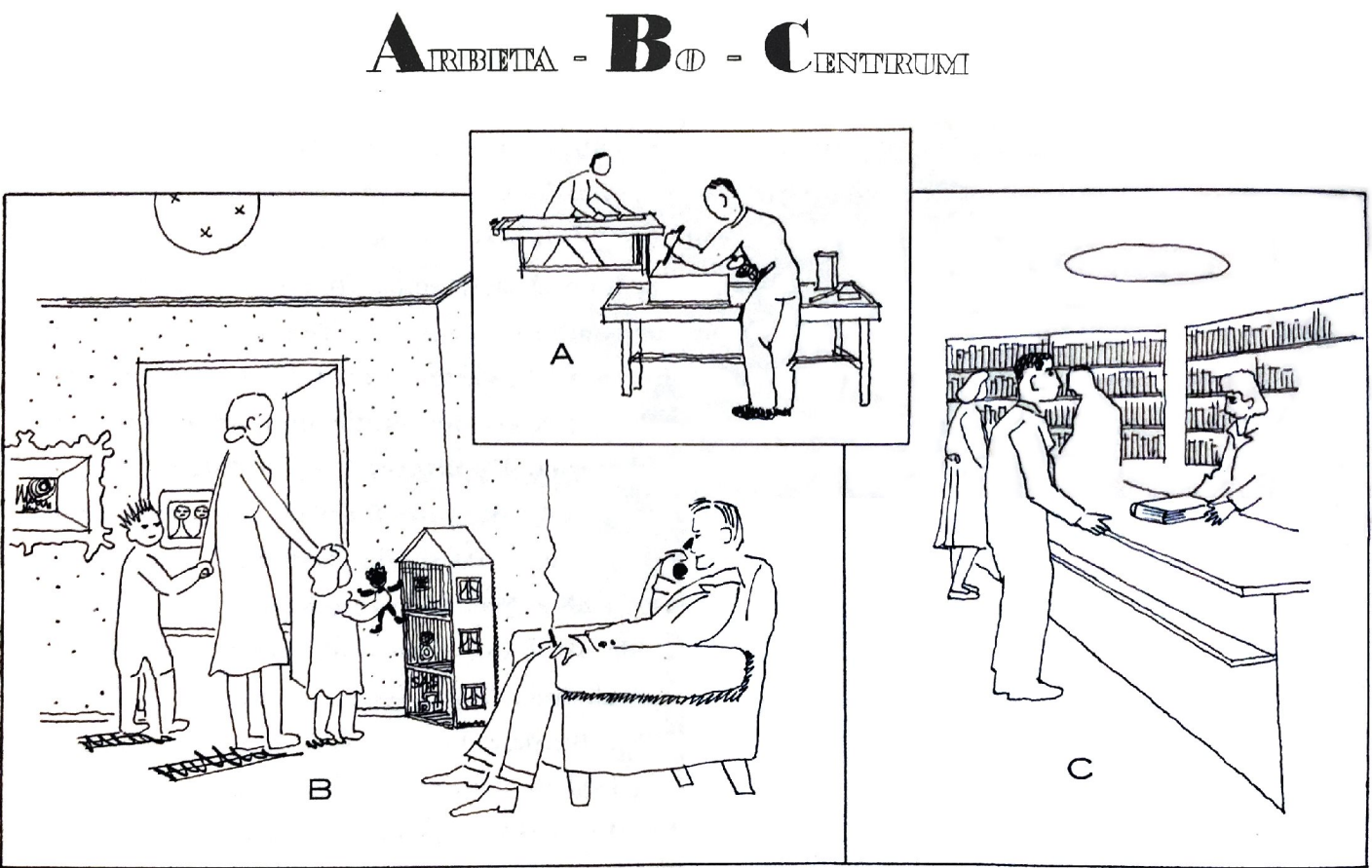

Illustration ur broschyren "Vällingby - En orientering i framtidsstaden" 1952.

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Exploateringskontoret Stockholm genom Nina Wahlman Fält

Rapportförfattare Nyréns arkitektkontor AB:
Uppdragsansvarig: Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)
Handläggare: Mattias Eklund, byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)
Medverkande: Marta Wännman, Landskapsarkitekt SAR/MSA

Fotografier där inget annat anges: Mattias Eklund
Grafik: Marta Wännman

Introduktion

Bakgrund

Stockholms stad har påbörjat ett programarbete för området Vinsta - Johannelund i stadsdelen Hässelby - Vällingby. Programarbetet syftar till att utreda planeringsförutsättningar för stadsutveckling av Vinsta- Johannelund. Det innebär en omvandling av Vinsta verksamhetsområde med målet att i framtiden skapa en innehållsrik stadsdel med ca 5000 bostäder och ca 4000 arbetsplatser. I programarbetet studeras lämpliga lägen för bostäder, verksamheter och arbetsplatser, gång- och cykelkopplingar, gatunätet, grönstruktur, rekreationsytor samt kommersiell och offentlig service i området. Området kommer även att studeras som en möjlig bytespunkt för kollektivtrafik, i anslutning till Johannelunds tunnelbanestation. Programmet kommer också att förhålla sig till Förbifartens inverkan på stadsutvecklingen. Programarbetet beräknas pågå under ca 18 månader och samråd är planerat till mars/april 2021. Detaljplanearbetet kommer efter detta att ske i etapper och byggstart sker tidigast 2026.

Syfte

Syftet med denna kulturmiljöutredning är att identifiera Vinsta-Johannelunds kulturhistoriska värden utifrån ett större perspektiv och beskriva områdets historia och nuläge. Området har inte tidigare klassificerats kulturhistoriskt av Stockholms stadsmuseum. Utredningen syftar till att värdera byggnader och yttre miljö ur ett känslighets- och tålighetsperspektiv, vilket i förlängningen är tänkt att ligga till grund för beslut om vilka byggnader och miljöer som tas med in i den planerade utvecklingen.

Riksintresset Vällingby och Vinstas roll

1987 pekades Vällingby ut som riksintresse för kulturmiljövärden [AB 120]. Motiveringen lyder: ”Efterkrigstidens ideala förortsmiljö, uppbyggt som en självförsörjande förort längs tunnelbanan på grundval av idén om den s.k. ABC-strukturen (Arbete-Bostad-Centrum). Förebild för planering, gestaltning och socialt program för bostadsområden i Sverige och internationellt.”

Uttryck för riksintresset:

”Planeringen med centrumdel med låg bebyggelse och gågator, affärer, service och gemensamma anläggningar och utanför detta en zon med en blandning av höga punkthus och lägre flerbostadshus, som omges av gräsplaner och grönska, samt längst ut områden med radhus- och småhusbebyggelse. Trafikdifferentiering, bestämda gestaltningsidéer. I det sociala programmet ingick tankar om en blandad befolkning och lättillgänglighet, som också skulle skapa en rationell verklighet för arbetande kvinnor. Området byggdes ut under 1950-talet och är ett sammanhållet uttryck för detta årtionde.”

Vinsta inkluderades inte i den yta som definierades vid utpekningen. Orsakerna till detta är sannolikt flera; exempelvis så finns det arbetsplatser representerade i de mer centrala delarna av Vällingby, och med undantag för de äldsta delarna och de planerade parkerna så är de uttryck som riksintresset definierat något svårslästa i Vinsta, varpå de restriktioner som en riksintresseutpekning innebär inte har varit motiverade. Dock är fortfarande Vinsta en del av den ursprungliga planerade Vällingbygruppen vilket motiverar ett medvetet förhållningssätt till området vid en omvandling eller fortsatt utveckling. Det är utifrån denna premiss som detta dokument upprättats.

- A1 Lokaler för hantverk och industri, uppförda av staden.
- A2 Del av Johannelunds industriområde.
- B1 Bostadsområde med övervägande 3-vånings smalhus.
- C Vällingby centrum.

Modell över Vällingby, ur broschyren "En orientering i framtidsstaden" 1952.

A B C-staden

Vinsta företagsområde, ursprungligen kallat Johannelunds industriområde, är A-et i Vällingbys ABC-stad; A för arbete, B för bostad och C för centrum. Den grundläggande principen var att de nya förorter som uppfördes kring 1950-talet skulle vara självförsörjande och på så vis förbättra livskvaliteten för invånarna som därmed skulle slippa den tidsödande pendlingen in till stadens arbetsplatser, vilket invånarna i 1930- och 40-talets förorter fick dras med. Sven Markelius, Stadsplanedirektör och hjärnan bakom Vällingby, beskrev det på följande vis: ” [De nya förorterna] måste kunna leva sitt eget liv. Genom att hit förlägga industrier och annan produktiv verksamhet syftade man till att åstadkomma samband mellan arbetsplatser och bostäder. Här erbjöd sig också en möjlighet att begränsa tillväxten av innerstadens arbetsområden och motverka de centrala bostadsområdenas fortsatta undanträngande. Självständigheten, självförsörjningen betyder att den påtvingna, dyrbara och olustiga skytteltrafiken mellan illa samordnade arbets- och boplatser blivit reducerad och att den succesivt kommer minska ytterligare i den mån den naturliga tendensen att söka sig bostad nära arbetsplatsen fått tid och tillfälle att fritt utveckla sig. ”¹

De bakomliggande idéerna till ABC-staden kom från Storbritannien. Kort efter att Markelius blivit stadsplanedirektör i Stockholm gav han den danske arkitekten Otto Danneskiöld-Samsoe, som vid tiden var verksam i Sverige, uppgiften att producera en publikation om den samtida brittiska stadsplaneringen. Publikationen *Nutida engelsk samhällsplanering* färdigställdes 1945 och innehöll bland annat beskrivningar av grannskapsenheter som växt fram utanför London. Publikationen var ett av de viktigare underlagen till Generalplanen för Stockholm, färdigställd 1952, vilken kom att bli ett instrument för stadsplanekontoret att samordna framväxten av de nya stadsdelarna utifrån den samtida forskningen och filosofin. Vällingby blev den mest distinkta konkretiseringen av idéerna och idealen som presenterades i generalplanen.

Arbetsplatserna

I Vällingby planerades det för arbetsplatser med en sammanlagd golvyta på 150 – 200 000m², fördelat på Vällingby centrum och dess omedelbara närhet.

I broschyren ”Vällingby – företagens framtidsstad” från 1952 försökte Stockholms stads fastighetsnämnd locka företag att flytta ut sina verksamheter med argumenten att ”Er personal kommer trivas bättre med att arbeta och bo i samma stadsdel. Omsättningen på arbetskraft blir mindre, när trivseln ökar.” Man tryckte även på möjligheten att bygga eller hyra moderna och rationella lokaler, samt möjligheten för kvinnor att arbeta utanför hemmen.

Arbetsplatserna var dels förlagda i centrala Vällingby, där främst kontor, hantverk och småindustri planerades. Den större industrin förlades i ett separat område, Johannelunds industriområde (senare omdöpt till Vista). Planeringen av detta område beskrevs på följande sätt:

”Inom detta område räknar man med att kunna ta emot de något större företag, som föredrar att uppföra egna byggnader. Områdets har planlagts så, att de mindre av dessa företag placeras i kvarter med begränsad bredd och större företag inom stora kvarter. För sådan produktion som kräver ett särskilt skyddat läge, kan industrilokaler anordnas i bergrum i samband med vanliga industribyggnader. Från tunnelbanestationen i söder har man lagt ett gångstråk, som genom parkmark leder norrut mellan industrikvarteren. Det passerar även förbi ett reservat, där man tänkt sig en byggnad för restaurangändamål [Stenskärven 1, reds anm].

All mark som är belägen inom området, äges av Stockholms stad och är avsedd att upplåtas med tomträtt på 75 år. Tomträtten kostar årligen 2:50 per m². Vägsystem, avlopp, gas och elektricitet ordnas genom stadens försorg. Efterfrågan på denna tomtmark är redan stor. Den första industrin som börjar bygga härute är AB Arencos finmekaniska verkstad med 600 anställda [Johannelund 4, reds anm]. Vidare kommer gatukontoret och Elverket att förlägga en del av sina förråds- och verkstadslokaler till Johannelund. ”

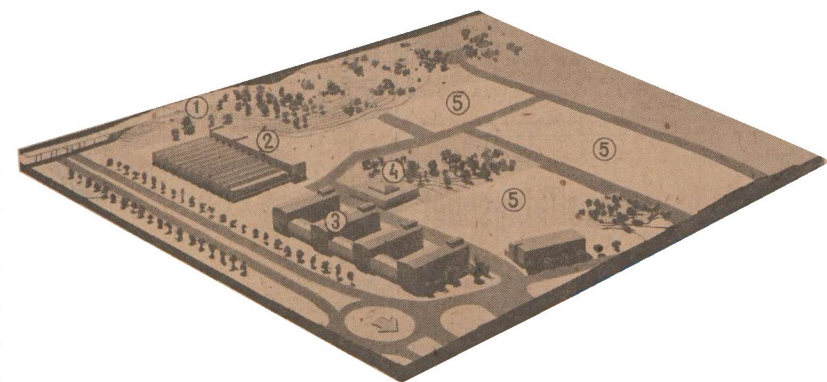
Utfallet

Sammanlagt räknade man med att 10–12 000 personer, motsvarande hälften av befolkningen i Vällingby-Räcksta skulle kunna få sysselsättning i närområdet. Utbyggnaden av arbetsplatserna halkade dock efter bostadsbyggandet, och först något år efter att de första bostadshusen var uppförda började det etableras arbetsplatser i området. Det var också svårt att locka företag till Johannelund; många vågade inte ta språnget till en ”obebyggd leråker” 15 km från staden, medans andra inte fick byggnadstillstånd eftersom arbetsmarknadsstyrelsen var återhållsam med etableringar i bostadsbristens Stockholm och helst såg att företag etablerade sig i andra städer. ²

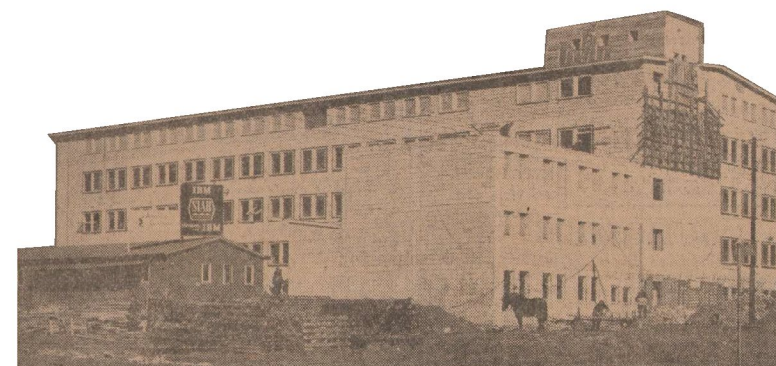
Det första företaget att etablera sig i Johannelund var Arencos, vars byggnad på fastigheten Johannelund 4 fick bygglov 1952 och var färdig att flytta in i 1954. Arencos hade tidigare haft sin verksamhet på Kungsholmen och tog med sig sina 600 anställda till de nya lokalerna. Redan från början planerades det för en restaurang på fastigheten Stenskärven 1 för att serva bolagets anställda, men den kom att uppföras först 1961.

Det andra stora företaget att etablera sig i Johannelund var IBM. Anledningen till att de valde att flytta hit var att de var i en expansionsfas och på Johannelund fann de prisvärda lokaler som det gick att växa i. IBM investerade helst sitt kapital i maskiner och utrustning istället för fastigheter och hyrde därför lokalerna av Svenska industribyggen som byggde dem efter företagets önskemål. Det var även viktigt för IBM att etablera sig i ett område med god tillgång till skolor, högre utbildning, kultur och attraktiva bostäder. Genom ”Vällingbyprincipen” fick IBM:s anställda förtur till bostäder under de första åren, vilket innebar att närmare hälften av de 200 anställda under de första åren hade fått hjälp att hitta bostäder i närheten.

Standard Radio & Telefon flyttade en del av sin verksamhet till området 1956-57, men det var först i början av 1960-talet som företagsetableringen i Johannelund tog fart. Stora arbetsplatser var då (utöver tidigare nämnda) Phillips fabrik, Liber Grafiska AB och Statens konsumentverk. Vid mitten av 1960-talet fanns det drygt 14 000 arbetsplatser i Stor-Vällingby (Vällingby- Grimsta-Räcksta). trots att det därmed fanns arbetsplatser för närmre hälften av befolkningen var det knappt en fjärdedel som arbetade lokalt; merparten arbetade inne i stan. Tio år senare var förhållandet detsamma, men antalet förvärvsarbetande kvinnor hade då ökat till 80%, vilket till avgörande del berodde på möjligheten att arbeta nära hemmet.

Tidig plan över den första utbyggnadsfasen.
1. Hållplats T-bana. 2. Industrianläggning 3. Industrikvarter.
4. blivande restaurang. 5. Område med blivande tomter.
Ur SvD, 5/2 1954

IBMs anläggning under uppförande. Notera arbetshästen på bilden. SvD, 9/5 1954.

Senare utveckling

Sedan mitten av 1980-talet har flera större arbetsplatser försvunnit eller minskat i området. Under en tioårsperiod minskade antalet arbetsplatser med 35 procent, och det är främst näringsgrenarna industri- och varuhandel som minskat. Vid mitten av 1990-talet, efter att många lokaler stått tomma under några år, gjordes en medveten satsning från stadsdelsnämndens sida som, tillsammans med en aktiv företagsgrupp satsade på att rusta upp och göra området mer attraktivt. Detta resulterade i att flera nya företag sökte sig till området. Det fanns även vid denna tid förslag på att förtäta området med bostäder.

Förbifart Stockholm, som anläggs i skrivande stund, har inneburit en påverkan på områdets ytterkanter, i övrigt är området förhållandevis sammanhållet och enhetligt, med delar som har bibehållen karaktär från den tidigaste utbyggnadsfasen.

¹ Markelius, S. Vällingby och den aktuella stadsplaneringen. Särtryck ur Samfundet S:t Eriks Årsbok 1955.

² Sax, U. Vällingby - ett levande drama. 1998. s 65

Karaktärsområden

Delområden

Vinsta företagsområde kan delas in i fem olika områden vars karaktärer skiljer sig åt. Dessa presenteras översiktligt på denna sida.

Delområde 1 består av inhägnade öppna verksamhetsområden och hallar med plåttak, med murar respektive väggar i lättbetong och karaktäristiska skjutportar i metall. Området har en tidstypisk karaktär från mitten av 1900-talet men bedöms vara svår att vidareutveckla i nuvarande form. Karaktäristiska delar som skjutportar och gamla kranar bör dock kunna leva vidare i någon form.

Delområde 2 består huvudsakligen av öppna asfalterade ytor och större hallar med plåtfasader från 1970-talet och framåt, med något undantag för byggnader från senare delen av 1960-talet. Här finns även fragment av bevarad naturmark med äldre tallar.

Delområde 3 är Vinstas kärnområde, med industribyggnader och kontor från 1952 och framåt. Här återfinns de karaktärsdrag som tydligast kopplar till idén om ABC-staden.

Delområde 4 består av Johannelundstoppen, ett rekreationsområde anlagt 1962.

Delområde 5 är fördelat på flera mer eller mindre sammanhängande områden och består av bevarade spår av det äldre kulturlandskapet som fanns innan företagsområdets etablering. Dessa små öar av hållmarkstallskog sparades medvetet vid anläggningen av industriområdet.

Byggnader - ålder

1	Arenco
Arkitekt: Kaleb Sjöden
År: 1952/1957
Om/tillbyggt: 1961	16	Arkitekt: Johan Thomé
År: 1962
Om/tillbyggt: 1969 samt 1989
2	industrirestaurang byggd för Arenco
Arkitekt: Hilding Sjöberg
År: 1961	17	Arkitekt: Mårten J Larsson
År: 1963
Om/tillbyggt: 1990
3	År: 1959
Om/tillbyggt: 1993	18	Mekanomatik
Arkitekt: G Bergentz
År: 1970/71
Om/tillbyggt: 1979/88 samt 2004
4	År: 1964
Om/tillbyggt: 1991	19	Arkitekt: Åke Thengelin
År: 1962
Om/tillbyggt: 1967 samt 1985/89
5	Asea, laboratorium
Arkitekt: Gunnar Melking
År: 1959	20	Arkitekt: Hans S O Lund
År: 1966
6	IBM
Arkitekt: K Sjöden, S Lundgren
År: 1953
Om/tillbyggt: 1960	21	Arkitekt: Ragnar Wahle
År: 1971
7	År: 1956
Om/tillbyggt: 1986	22	Arkitekt: Anders E Bolinder
År: 1963/69
Om/tillbyggt: 2004
8	UHB Personals Pensionskassa
Arkitekt: Kaleb Sjöden
År: 1960	23	Arkitekt: J Wästlund
År: 1964
Om/tillbyggt: 1986
9	Arkitekt: Mårten J Larsson, William Olsson
Från 1957, Om/tillbyggt: 1973 och 1978	24	Arkitekt: G Bergentz
År: 1964
10	Byggdes som industrihotell
Arkitekt: Rassmussen arkitektkontor
År: 1959	25	Arkitekt: Ture Enestad
År: 1960
11	Arkitekt: Karl G H Karlsson
År: 1965	26	Sjölanders mekaniska verkstad
Arkitekt: MB Konstruktion
År: 1964
12	Arkitekt: G Bergentz
År: 1969
Om/tillbyggt: 1973	27	Arkitekt: Jacobson & Widmark
år: 1967
13	Arkitekt: L Carlbring, L Englund
År: 1962	28	Arkitekt: Mårten Sundberg
år: 1966
14	Arkitekt: G Bergentz
År: 1962		
15	Arkitekt: G Bergentz
År: 1962/63		

Känslighet - tålighet - byggnader

Byggnader

Hög känslighet

Byggnader kopplade till den tidigaste utbyggnadsfasen som arkitektoniskt och typologiskt kan kopplas till uttrycken för riksintresset Vällingby, med *välbevarad* karaktär alternativt;

senare tillkomna byggnader med säregen och välbevarad gestaltning.

Högekänsliga byggnader bör bevaras och enbart förändras med utgångspunkt i deras ursprungliga karaktär.

Känsligt

Byggnader kopplade till den tidigaste utbyggnadsfasen som arkitektoniskt och typologiskt kan kopplas till uttrycken för riksintresset Vällingby, med *i viss mån* bevarad karaktär alternativt;

byggnader tillkomna senare med svagare koppling till uttrycken för riksintresset Vällingby, men med välbevarad karaktär.

Känsliga byggnader bevaras med fördel. Ett friare förhållningssätt kan tillämpas vid förändringar.

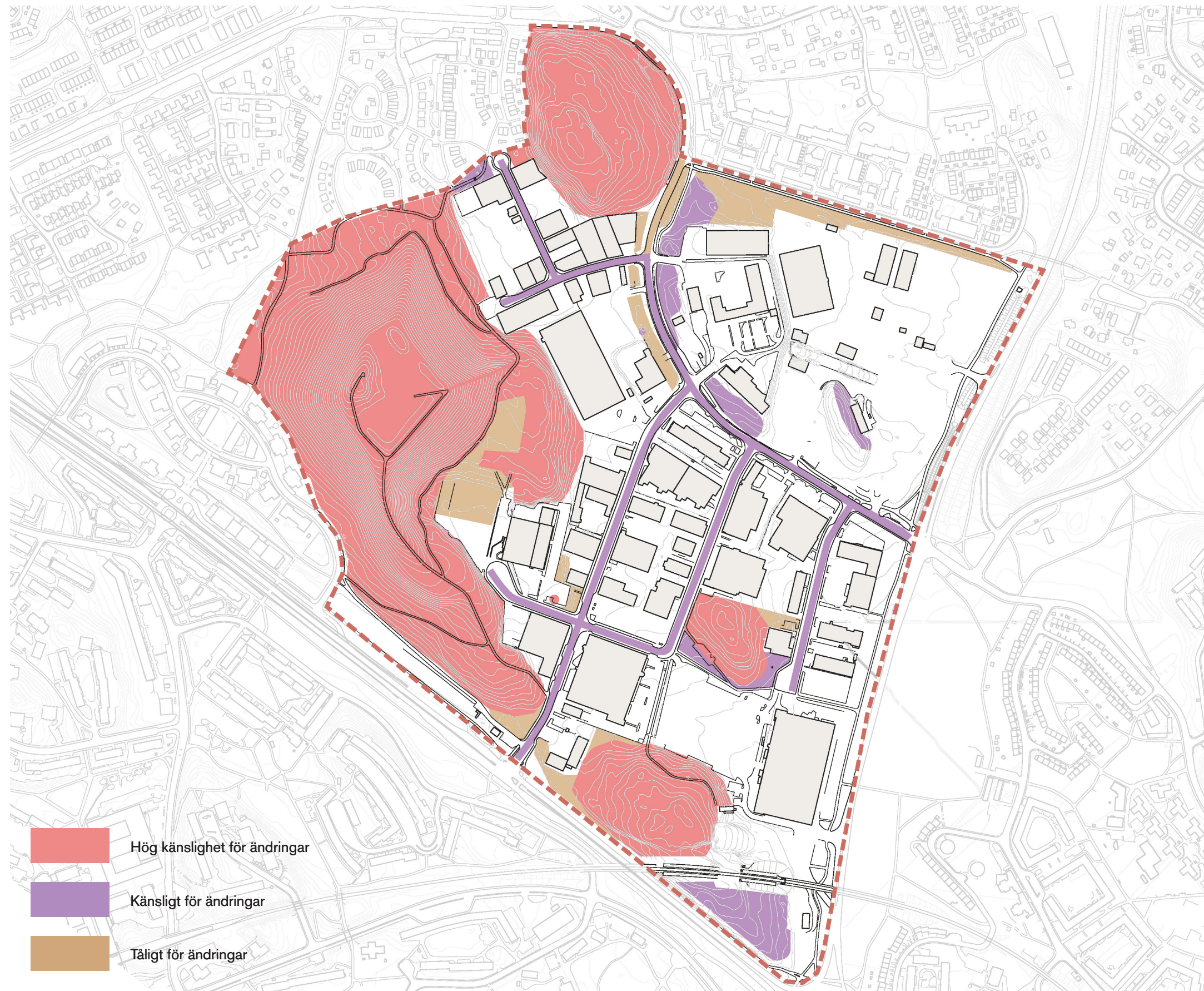
Tåligt

Byggnader utan direkt koppling till uttrycken för riksintresset Vällingby, byggnader med påtagligt förändrad/förvanskad karaktär, samt enklare skjul/hallar utan större kulturhistoriskt värde.

Tåliga byggnader kan ha andra värden men behöver inte särskilt beaktas ur kulturhistorisk synpunkt i befintligt skick. För vissa byggnader kan dock en mer renodlad äldre karaktär återställas. Detta kan i så fall utredas i detaljplaneskede.

Se även katalogen för specificering av vad respektive klassning innebär för respektive byggnad.

Känslighet - tålighet - yttre miljö

Yttre miljö

Hög känslighet

Yttre miljö med tydlig koppling till kulturlandskapet innan arbetsplatsområdets etablering. Utgörs av större sammanhängande partier av hållmarkstallskog med berg i dagen, fornlämningar samt äldre tall och ek. Hållmarkstallskogen har hög känslighet för ändring. Schakt invid naturmarken bör undvikas liksom att byggnadsvolymer skuggar ut större partier. Varsamma tillägg i form av trappor, gångstråk samt mindre samlingsplatser kan göras. Viss gallring kan med fördel ske så att de stora tallarna och ekarna med sina breda kronor återigen får ljus. Markskiktet är känsligt och partier bör lämnas oprogrammerade så att där fortsatt går att uppleva skog.

Johanneslundstoppen, en av Stockholms toppar som tillkom under slutet av 1960-talet. Skulpturalt formade massor från stadens utbyggnad under rekordåren. Johannelundstoppens skulpturala form samt utsikten mot det omgivande landskapet har hög känslighet för ändring. Toppen som rekreationsområde kan förstärkas med nya tillägg. Den skulpturala formen kan ytterligare förstärkas genom att igenväxta partier varsamt röjs. Toppens brantaste partier bör röjas varsamt då nyetablering i dessa lutningar är svår.

Känsligt

Yttre miljö med tydlig koppling till arbetsplatsområdets etablering. Utgörs av vägdragningar.

Fragmenterade spår av det äldre kulturlandskapet. Utgörs av mindre partier hållmarkstallskog med berg i dagen samt äldre tall.

Ytor markerade som känsliga bör beaktas vid utveckling av området. Den ursprungliga vägstrukturen bör åtminstone delvis ligga till grund för en ny struktur. För hållmarkstallskog som markerats som känslig bör större träd och berg i dagen bevaras.

Tåligt

Mindre grönytor samt sentida trädplanteringar utan särskilt kulturhistoriskt värde.

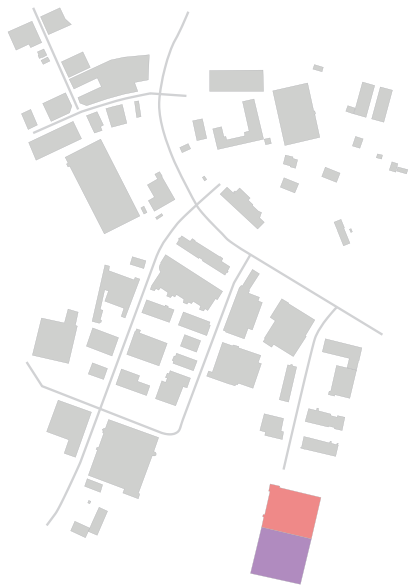
Tåliga grönytor/planteringar kan ha andra värden men behöver inte beaktas ur kulturhistorisk synpunkt.

Yttre miljö som ej fått färgmarkering bedöms vara tålig för förändring.

Katalog byggnader - hög känslighet

Johannelund 4 - ARENCO

Uppfört	1952
Arkitekt	Kaleb Sjödén
Större om/tillbyggnader	1957 - K Sjödén
	1961 - Hilding Lögdberg
Känslighet	Hög känslighet/känslig

Beskrivning

Den första industribyggnaden som uppfördes i området. Byggherre var Svenska industribyggen som uppförde flera av de tidigaste byggnaderna i området, och företaget som flyttade in var Arenco, som tidigare haft sin verksamhet på Kungsholmen med 600 anställda. Den ursprungliga delen är påtagligt välbevarad exteriört och bedöms ha hög känslighet för ändring vilket innebär att den bör bevaras och att tidstypiska detaljer och karaktär ska beaktas vid förändring. Tillbyggnaderna från 1957 resp. 1963 bedöms vara känsliga för ändring, vilket innebär att ett något friare förhållningssätt kan tillämpas på dessa.

SvD, 18/6 1954

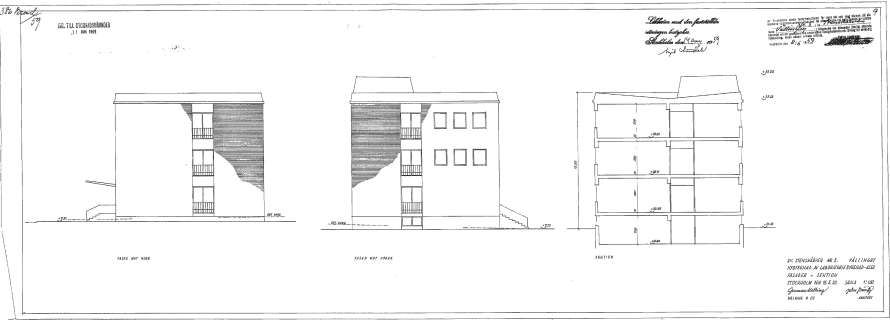
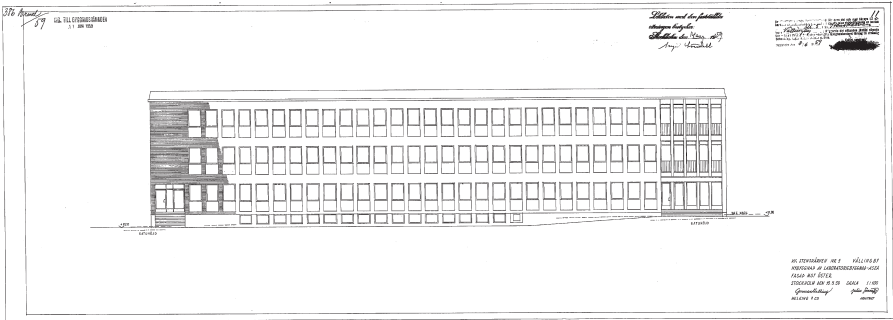
>>Katalog byggnader - hög känslighet

Stenskärven 5 - ASEA

Uppfört	1959
Arkitekt	Gunnar Melking
Större om/tillbyggnader	-
Känslighet	Hög känslighet

Beskrivning

Laboratorium uppfört åt ASEA. Exteriört förhållande-
vis oförändrad. Byggnadens bedöms vara högkänslig
för förändring, vilket innebär att den bör bevaras och att
dess volym, tidstypiska detaljer och karaktär ska beaktas
vid förändring.

>>Katalog byggnader - hög känslighet

Stenmjölet 1 & 2 - IBM

Uppfört	1953
Arkitekt	Kaleb Sjödén
Större om/tillbyggnader	1960
	1970
	1994
	2001-03
Känslighet	Hög känslighet/känslig

Beskrivning

Anläggning uppförd åt IBM i lättbetong av märket Siporex med fasadbeklädnad av rött tegel. Byggherre var Svenska industribyggen, som även uppförde tillbyggnaden Stenmjölet 2 år 1960, efter ritningar av samma arkitekt.

Högdelen (Stenmjölet 1) bedöms ha hög känslighet för ändring medan lågdelen (Stenmjölet 2), som har förändrats i högre utsträckning, bedöms vara känslig för ändring.

SvD, 9/5 1954.

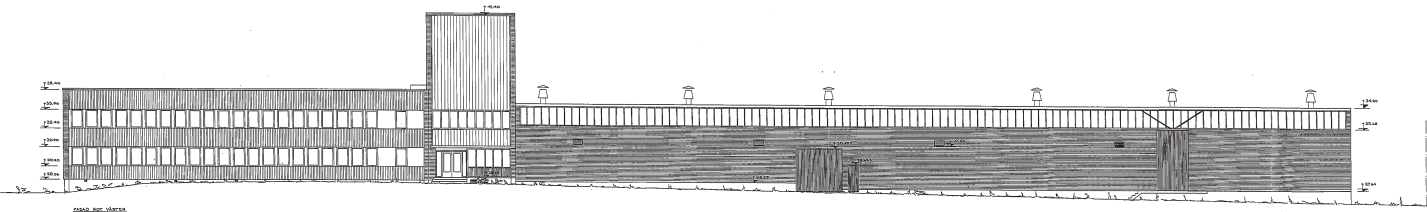
>>Katalog byggnader - hög känslighet

Stenskärven 7 - UHB Personals pensionskassa

Uppfört	1960-62
Arkitekt	Kaleb Sjöden
Större om/tillbyggnader	1980
	2004
	2017
Känslighet	Hög känslighet

Beskrivning

Byggnad med en högre kontorsdel och en lägre lagerdel. Byggnaden har i huvudsak välbevarad karaktär trots invändiga ombyggnationer och fasadförändringar som exempelvis fönsterbyten. Byggnadens bedöms vara högkänslig för förändring, vilket innebär att den bör bevaras och att dess volym, tidstypiska detaljer och karaktär ska beaktas vid förändring. Åtgärder som återställer tidigare förlorade karaktärsdrag kan med fördel genomföras.

>>Katalog byggnader - hög känslighet

Johannelund 6 - Vällingby brandstation

Uppfört	1963
Arkitekt	Mårten J Larsson
Större om/tillbyggnader	1990
Känslighet	Hög känslighet/tålig

Beskrivning

Brandstationen togs i bruk i slutet av 1963 och kostade 1 780 000 kr att uppföra. Ursprungligen rymdes fem bilar: en motorspruta, en stegvagn, två ambulanser och en jeep. I souterrängvåningen fanns verkstad samt en stor motionshall och bastu.

1990 byggdes den vinkelställda tillbyggnaden.

Den ursprungliga byggnaden med det tillhörande torneet har bedömts ha hög känslighet för ändring, medan tillbyggnaden bedömts vara tålig.

SvD, 21/9 1962

Katalog byggnader - känsliga

Stenskärven 1 - Industrirestaurang ARENCO

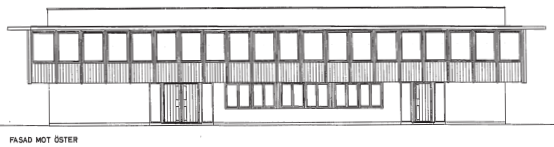
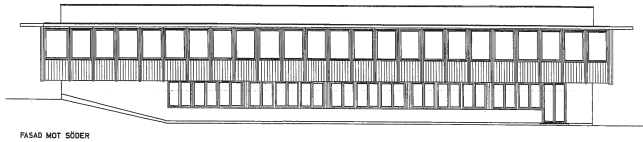
Uppfört	1961
Arkitekt	Hiding Lögdberg
Större om/tillbyggnader	1979
	2014
Känslighet	känslig

Beskrivning

Restaurangbyggnad uppförd samtidigt som ARENCOS stora utbyggnad 1961 (Johannelund 4). Restaurangen var planerad att uppföras redan 1953 efter ritningar av Lennart Tham men kom att uppföras senare. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en stöd-funktion med tydlig koppling till verksamheten i området. Förändringshistoriken innebär dock att den bedöms var känslig för ändring istället för högkänslig. Byggnaden kan med fördel bevaras och återställas till en mer enhetligt utformad rektangulär form utan de sekundärt tillkomna utbyggnaderna.

SvD, 5/2 1954

Arkivritning
BY: STENSKÄRVEN 1, VINSTA, VÄLLINGBY
INDUSTRIRESTAURANG ARENCO AB
SKALA 1:100
STILK 1.1.1961
Hiding Lögdberg

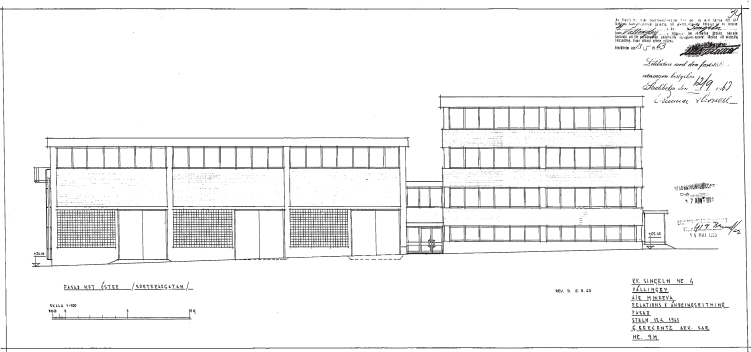
>>Katalog byggnader - känsliga

Singeln 4 - A/B Minerva

Uppfört 1962-63
Arkitekt G Bergentz
Större om/tillbyggnader 1979
1988
1991

Känslighet känslig

Beskrivning
Industrianläggning med en högre kontorsdel och en lägre verkstadsdel. Känslig för ändring med miljöskapande värde längs gatan.

>>Katalog byggnader - känsliga

Singeln 3 - A/B Pluvius

Uppfört	1962
Arkitekt	G Bergentz
Större om/tillbyggnader	1979
	1988
	1991

Känslighet känslig

Beskrivning

Kontorsbyggnad ritat av samma arkitekt som för den intilliggande fastigheten Singeln 4, med samma arkitektoniska karaktär. Känslig för ändring med miljöskapande värde längs gatan.

>>Katalog byggnader - känsliga

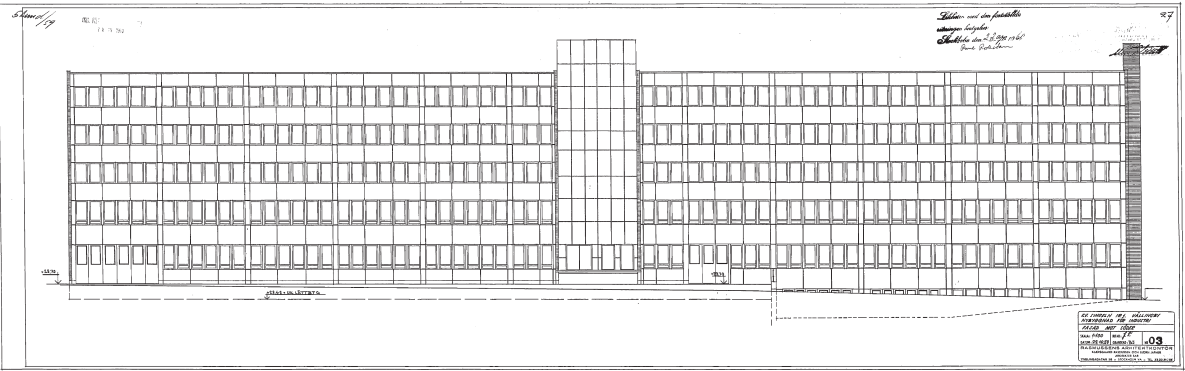
Singeln 1 - Industrifastighet

Uppfört	1959
Arkitekt	Rasmussens arkitektkontor
Större om/tillbyggnader	1964
	1997
	2003

Känslighet känslig

Beskrivning

Industribyggnad ritat av Kjærsgaard Rasmussen och Björn Jafner. Byggnaden har flertalet bevarade kvaliteer sedan uppförandeåret som träfönster och kopparpartier som bör beaktas vid ändring.

>>Katalog byggnader - känsliga

Skutkrossen 16 - Bilverkstad

Uppfört	1966
Arkitekt	Hans O S Lund
Större om/tillbyggnader	mellan 1977-88
Känslighet	känslig

Beskrivning

Bilverkstad uppförd 1966, tillbygd mot baksidan men i övrigt i princip oförändrad exteriört.
Gestaltad fasadvägg med fasadelement i betong med reliefverkan. Vid ett bevarande av byggnaden bör denna vägg beaktas.

>>Katalog byggnader - känsliga

Singeln 14 / 15 - industrihotell

Uppfört	1965-68
Arkitekt	Karl G H Karlsson
Större om/tillbyggnader	1973
	2001-03

Känslighet	känslig
------------	---------

Beskrivning

Industrihotell, ursprungligen med lokaler för kontor, lättare industri, lager samt restaurang. Byggnaden är så pass stor att den är uppdelad på två fastigheter.

Förhållandevis välbevarad exteriört, med intakt karaktär och tidstypiska detaljer i form av betongglaspartier vilka bör beaktas vid ändring.

NYTT "INDUSTRIHOTELL" I VINSTA

Byggherre: Bollmora Fastighets AB
Total våningsyta: 24 000 kvm
Läge: 400 m från Johannelunds T-banehl; 12 km från Fridhemsplan

Vinsta industriområde, omedelbart intill Johannelundstoppen i Vällingby, är ett av Stockholms bäst planerade. Det började bebyggas 1953 av Arenco och därefter Uddeholm, SRA, IBM m. fl.

Den sista länken i kedjan av dessa moderna industribyggnader är *Industrihotellet*, kv *Singeln* nr 8, vars 4 övre våningsplan utgör lokaler för kontor och lättare industri. I bottenvåningen finns lager- och industrilokaler med goda lastkajsmöjligheter. Bottenvåningen innehåller även en restaurang för husets hyresgäster. Fastigheten är nu färdigställd och till största delen uthyrd. Ännu finnes följande lokaler disponibla:

1. Industrilokal med god takhöjd, stor

pelarfri spannvidd samt överljus från takkupoler. Lastkajsmöjligheter finnes. Storlek ca 730 kvm.

2. I direkt förbindelse med industrilokalen ovan finnes kontor med storlek ca 620 kvm.
3. Sammanhängande kontorslokal där inredning med mellanväggar kan göras efter hyresgästens önskemål. Storlek ca 1500 kvm.

Lokalerna kan färdigställas på kort tid. Uthyrning sker på traditionella villkor. S.k. stödlån efordras ej.

Vidare uppgifter lämnas av
AB Byggsplanering, Ragnar Wale & Co,
Tel. 23 82 20, Box 5242,
102 45 STOCKHOLM 5.

SvD, 21/5 1968

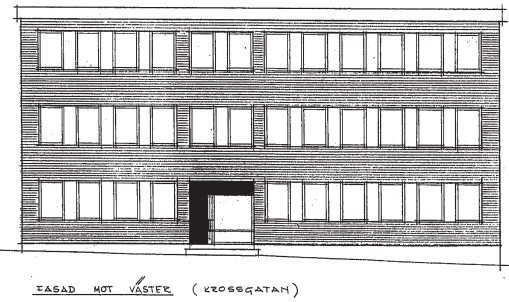
>>Katalog byggnader - känsliga

Singeln 10 - A/B Sinco

Uppfört	1964
Arkitekt	G Bergentz
Större om/tillbyggnader	1997
	2001
	2007
	2017

Känslighet känslig

Beskrivning
Industri- och kontorslokaler med i huvudsak välbevarad karaktär. Detaljer att beakta vid ändring är det ursprungliga entrépartiet i trä samt trapphuset innanför.

Yttre miljö

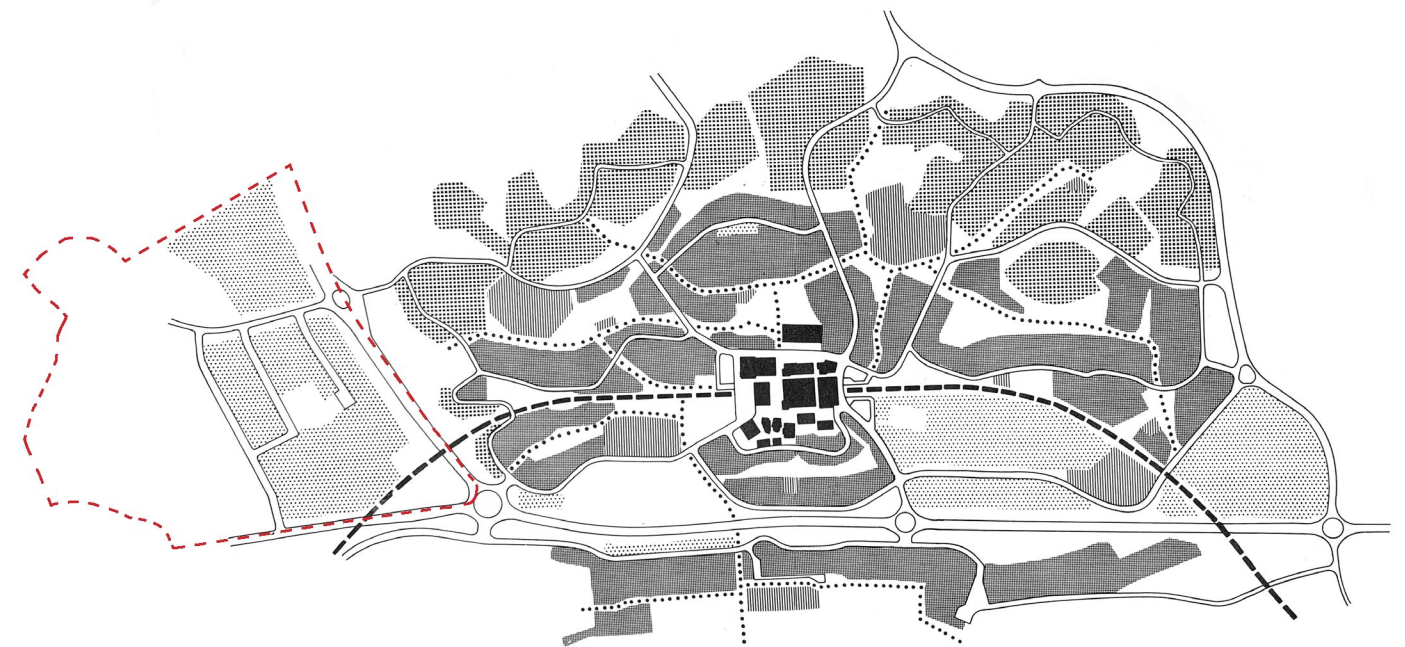
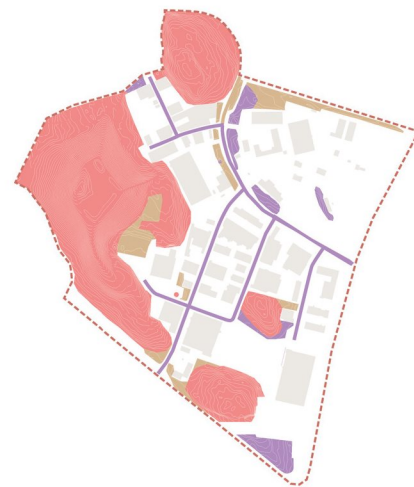
Det gamla kulturlandskapet

Markerna där Johanneslunds arbetsplatsområde byggdes tillhörde gården Winsta som var en av Spångas större gårdar. Under mitten av 1600-talet blev gården en av elva sätesgårdar i Spånga och räknades till Hässelby. Under Winsta hörde ett antal torp och lägenheter, bland annat statarbostaden Johannelund som kom att ge industriområdet sitt tidigare namn (vilket senare ändrades till Vinsta företagsområde).

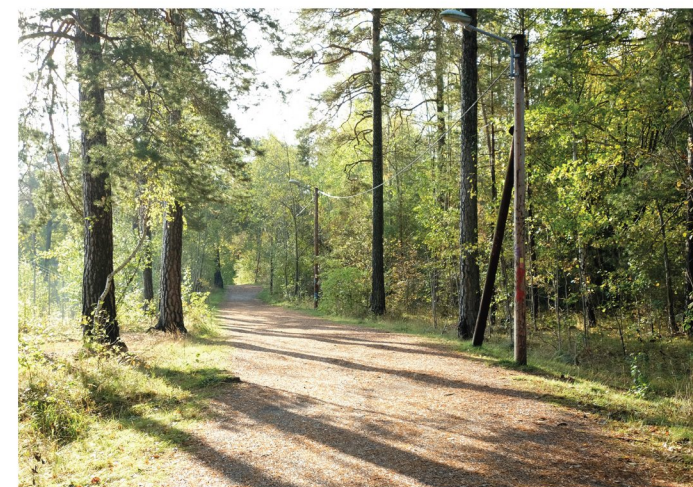
Vid tiden för etableringen av bostadsområdena och arbetsplatsområdet genomfördes arkeologiska utgrävningar. Man hittade både gravar som boplatser i närområdet. En rad fornlämningar togs bort efter att ha undersökts. Idag finns en säker fornlämning kvar i den skogsdunge som ligger mellan Siktgatan och Sorterargatan.

Bevarade spår av det äldre kulturlandskapet innan arbetsplatsområdets etablering är de hållmarkspartier med äldre tall, vilka i de solbelysta sluttningarna även har inslag av storräxte ekar. I ett av dessa skogspartier finns en fornlämning i form av en hög. På kartan över Hässelbys ägor är dessa hållmarkspartier markerade som gärdesbackar, vilket betyder att det nyttjades som betesmarker till djuren.

När Vällingby planerades fick de befintliga skogspartierna med fornlämningar bli del av grönstråk och parker. I Johannelunds industriområdes fall bevarades kullar med hållmarkstallskog vilka markerades som park. Tanken var att även industribyggnaderna skulle ligga inbäddade i grönska precis som bostadshusen, ”så att personalen skulle kunna njuta av sol och luft på sina kafferaster” i sann folkhemsanda.

■ CENTRUM ■ ALLMÄNT ÄNDAMÅL ■ INDUSTRIOMRÅDE ■ FLERFAMILJSHUS ■ SMÅHUS □ PARK
Översiktskarta ur broschyren Vällingby (1955). Winsta är markerat med streckad röd linje.

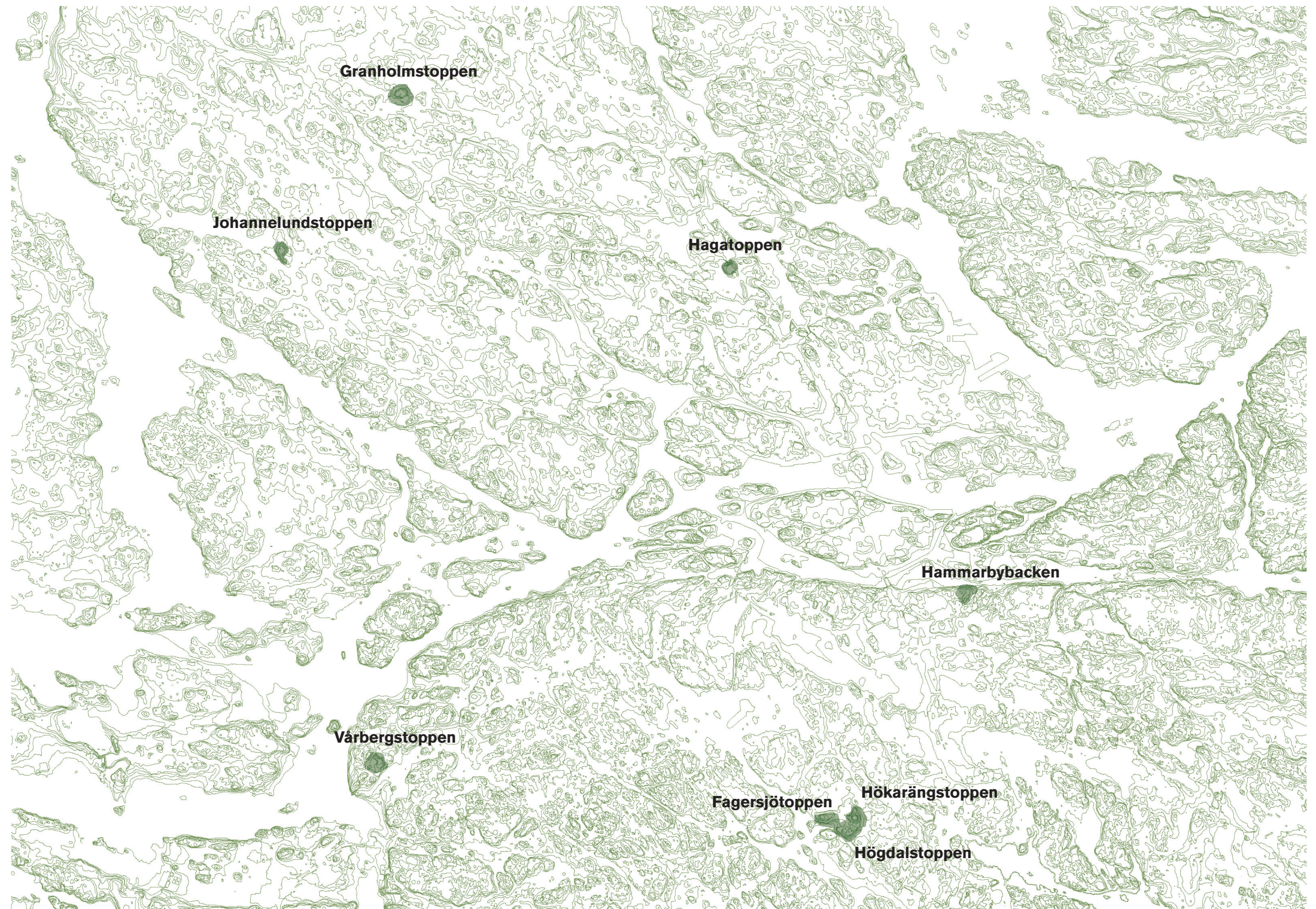
Holger Blom och topparna

Miljontals kubikmeter massor

Den omvandling som skedde i Stockholm mellan åren 1950 och 1980 med tunnelbanans utbyggnad, byggandet av miljonprogrammets bostadsområden samt den stora rivning som skedde i Stockholms innerstad skapade enorma överskottsmassor. Miljontals kubikmeter av schaktmassor, sten och rivningsmaterial behövde på något sätt hanteras.

Förslag fanns att man skulle lägga massorna i stadens dalgångar. I Vinterviken påbörjades en utfyllnad av dalgången, detta går att se mellan idrottshallen och Vintervikens trädgård. Man dumpade även massor i Riddarfjärden, vilket kom att kritiseras kraftigt. Holger Blom, som var stadsträdgårdsmästare i Stockholm under den här tiden, motsatte sig idén att fylla ut dalgångarna och tog fram förslaget att massorna skulle användas till att forma konstgjorda kullar på olika platser i landskapet. Inom Stockholm stad finns det idag åtta toppar som anlades under 1960- och 1970-talet.

Johanneslundstoppen och Högdalstoppen var de första av dessa toppar som byggdes.

Stockholms stads åtta toppar.

Massorna som skulpturala toppar i landskapet

Gatukontoret ansvarade för att hantera massorna och Blom föreslog att massorna skulle formas till konstgjorda berg, eller toppar som de kom att benämnas. Högarna av massor skulle få en tydlig form och utgöra kontrast till det omgivande naturlandskapet. Konstnärer anlätades för att i modellera forma topparna, tanken var att topparna skulle framstå som väldiga skulpturer i landskapet. Skis-sandet av topparna skedde senare i gjutsand i stora lådor på 3x3m.

Högdalstoppen utformades med slalombacke, kälkbana, och en dalstuga. Vårbergstoppen utformades som en jättelik amfiteater.

Att bygga topparna var ett komplicerat arbete, dels på grund av de enorma massorna men även för att materialet var relativt löst. Den teknik man använde för att konstruera topparna var att en bygga en murliknande sarg av sprängsten för att få ett stabilt mothåll. Sedan kunde man fylla på med de lösare massorna.

Topparna blev populära för rekreation och som utsiktspunkter då de erbjuder en milsvid utsikt, men de har även fört med sig problem i form av lakvatten och rasvinklar som gjort att jorden eroderat bort. Det har även varit svårt att få vegetation att fästa på de branta sidorna.

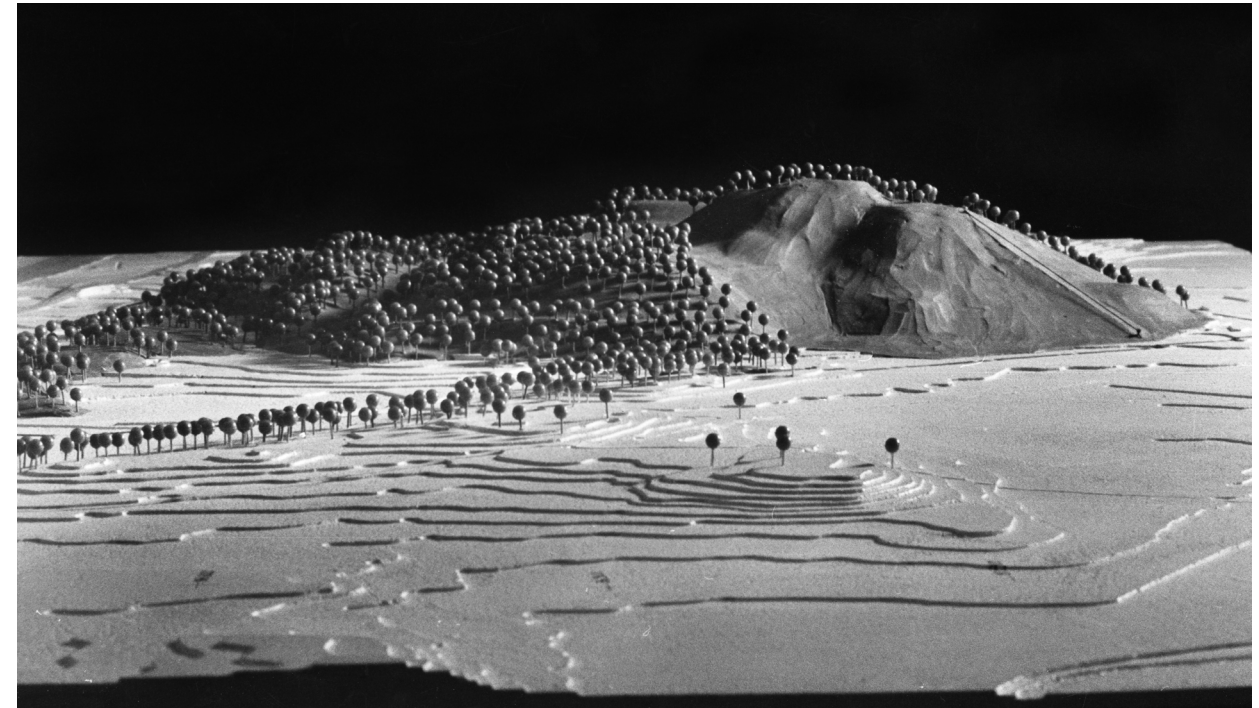
Holger Bloms egna ord om topparna:

"För att ge plats för den mängd schakt- och sprängmassor som uppstår vid tunnelbanesprängningar och grundgrävningar har gatunämnden anvisat ett halvt dussin markområden i stadens periferi där materialet kan tippas och byggas upp i kullar, "toppar", som ges en skulptural utformning och kan användas för fritidsändamål särskilt vintertid bl a som utförlöpor för skidåkare i skilda svårighetsgrader; anlagda liftar för åkarna åter upp till toppen. Sommartid kan man från topparna njuta av vid utsikt över stan och av toppens skulpturala linjer.

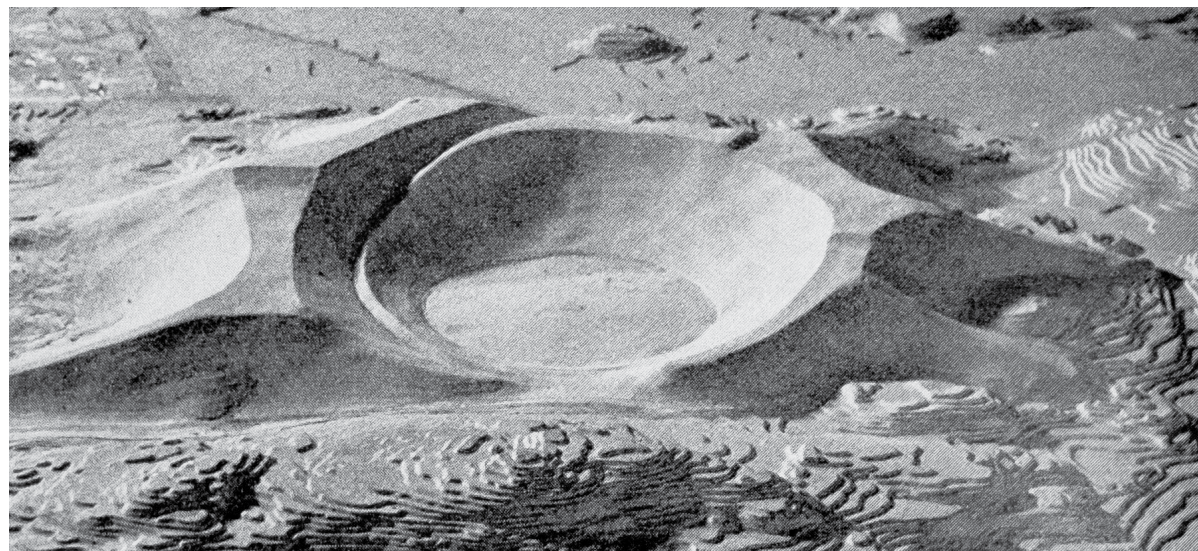
Ty jag liknar dessa kullar till konst, vilka först skissas i plastelina på tillgängliga markmodeller. Här gäller inte att efterlikna naturens topografi. Topparna skall formas som fristående personliga konstverk. Exempel på denna art av konst är t ex "Vårbergstoppen" i sydvästra Stockholm."

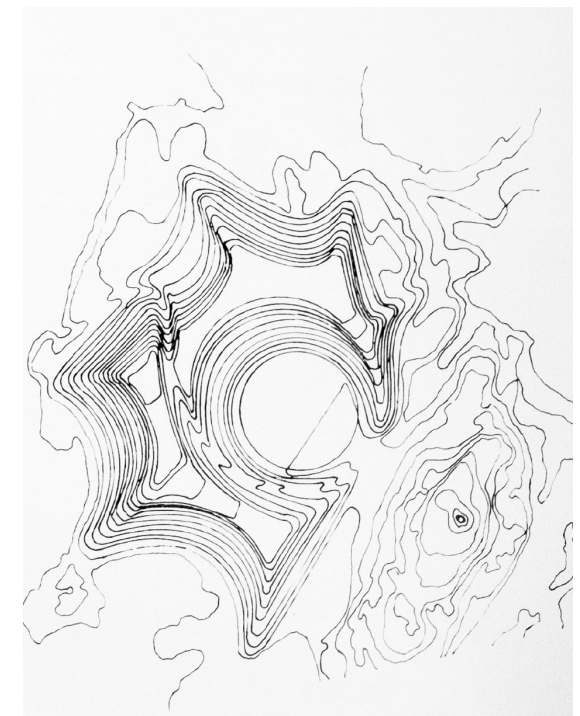
Högdalstoppen 1965.
Toppens geometriska former framgår tydligt. Toppen var försedd med skidlift.

Modell av Högdalstoppen.

Arbetsmodell över Vårbergstoppen gjord av Holger Blom och Erling Smedberg.
Topparna formades i plastelina, en sorts modeller.

Skiss på Vårbergstoppen från 1960-talet.
Nivåkurvorna visar hur toppen ska formas.

Johanneslundstoppen

Johanneslundstoppen var från början en tipp med sten-kross som tog emot stenmassor från byggena som pågick i närområdet.

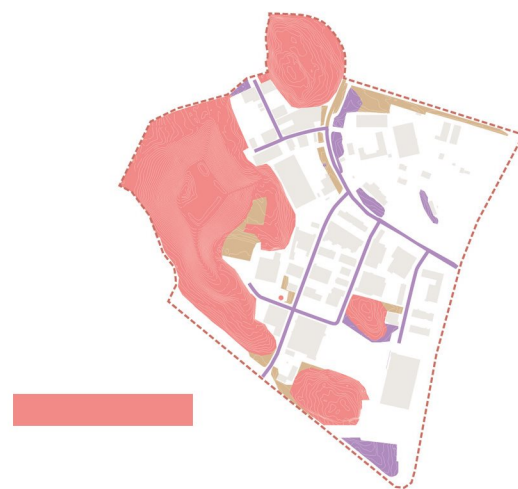
1962 beslutades det att Johanneslundstippen skulle omformas till en skulptural topp och bli ett rekreationsområde för stadens invånare. Vintertid nyttjades toppen för skid- och pulkaåkning och sommartid för skärmflygning.

Toppen hade från början en trädrundel på krönet, men dessa träd föllades en natt av en okänd gärningsman. Idag kröns toppen av lindar, dessa är troligen planterade kring 1980-tal.

Toppen reser sig ur den omgivande hällmarkstallskogen. Från början var toppen gräsklädd och den skulpturala formen framgick tydligt. Idag är toppens slänter delvis igenvuxna med sly vilket försvårar läsbarheten samt möjligheten att röra sig i sluttningarna.

Hög känslighet

Den skulpturala formen samt utsikten från toppen mot det omgivande landskapet är känslig för ändring. Toppen som rekreationsområde kan förstärkas med nya tillägg. Den skulpturala formen kan ytterligare förstärkas genom att igenväxta partier varsamt röjs. Toppens brantaste partier bör röjas varsamt då nyetablering i dessa lutningar är svår.

Johannelundstoppen när den är nyanlagd på 1960-talet. Lantmäteriet.

Johannelundstoppen idag. Den skulpturala formen dols till viss del av nytillkommen vegetation. Lantmäteriet.

Johannelundstippen på 1950-talet. Lastbilarna kör upp på tippen och lastar av stenmassorna från de pågående byggena i närområdet. Fotograf: Henrik Henriksson.

Utsikt från Johannelundstippen 1962. Beslut togs att tippen skulle omformas till en topp och fungera för rekreation. Fotograf: Henrik Henriksson.

Johanneslundstoppen 1965. Fotograf: Henrik Henriksson.

>> Yttre miljö

Johanneslundstoppen - vyer

>> Yttre miljö

Vinstas skjutportar

Delområde 1 saknar till stor del byggnader i egentlig mening utan består i huvudsak av olika verksamhetsområden inhängade med murar i lättbetong och i några fall av hangarer eller hallar i lättbetong med plåttak.

Gemensamt för hallarna och murarna är att de oftast nås genom en skjutport i metall, upphängd på en skena. Skjutportarna har en mycket säregen och tidstypisk karaktär och ger tillsammans med lättbetongblocken, den sinuskorrugerade plåten och en bevarad tornkran en ögonblicksbild av ett industriområde från mitten av 1900-talet.

Nyréns Arkitektkontor **2020**